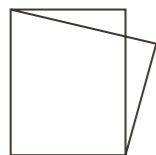

Det ubemærkede

– refleksioner over resocialiseringer fra et norsk åbent fængsel

Charlotte Rosenberg,
faglig forskningsleder,
Socialrådgiver-
uddannelsen,
Professionshøjskolen
Absalon

Artiklen reflekterer over, hvordan resocialisering i et åbent fængsel også kan gøres. Gennem et analytisk greb, at fokusere på det ubemærkede, får jeg øje for, hvordan resocialisering gøres i interaktioner mellem indsatte og ansatte. Artiklen forsøger at adressere, at resocialisering i et åbent fængsel også kan foregå ubemærket og kan være svært at beskrive. Mit ærinde med artiklen er at skabe indsigt i, hvordan professionsforståelser også kan se ud. Forskningen tager afsæt i et norsk åbent fængsel, og den bygger på kvalitativt empirisk arbejde bestående af interviews, shadowing af ansatte og dybdegående etnografisk feltarbejde. Først går jeg i dybden med at beskrive

nogle af de uformelle fællesskaber, der opstår i de formelle mødefora og i de relationelle rum, og hvilke betydninger de får for skabelsen af rammer for resocialiseringsarbejdet, ved at fængslet har fokus på både individet og fællesskabet i deres bestræbelser på at skabe forandringer for de indsatte. Herefter fokuserer jeg på, hvordan de ansatte anvender kendskabet til de dømtes forbrydelse til at skabe rammer for forandringer for de indsatte. Min overordnede teoretiske ramme er Deleuze og Guattaris (Deleuze & Guattari, 2005) forståelser af, hvordan der kan skabes rum for forandringer.

”Så er der nogle, som synes, det er helt utroligt, at vi kan få det til at være sådan **en ‘vi-følelse’**.”

Det ubemærkede – refleksioner over resocialiseringer fra et norsk åbent fængsel

I denne artikel vil jeg nærme mig det, der er *ubemærket*, men som *umærkeligt* sker. Jeg vil forsøge at sætte ord på det uudgrundelige, det, som kan være usagt og usynligt og derved svært at tyde og forstå. Jeg har forsøgt at indfange, bemærke og notere det, som Spradlev (1980) kalder *”alt det, som normalt ignoreres”* (Bundgaard, Mogensen & Rubow, 2018). Artiklens anvendte empiri bygger hovedsagelig på observationsnoter. Observationerne bygger oven på en lang række interviews, hvor de ansatte på forskellige måder sætter ord på deres rehabiliteringsarbejde i

Berg Fængsel. Mine tanker, før jeg gik i felten, var, at jeg ville se, *hvordan de ‘gør resocialisering’*, med andre ord gjorde de det, de sagde, de gjorde (Bundgaard, Mogensen & Rubow, 2018). Jeg ville med Hastrups begreb se *”verdens indersider”* (Hastrup, 2003). Observationerne er en slags overbygning på en lang række interviews og tager udgangspunkt i disse. Det, jeg havde hørt i interviewene, gjorde mig i stand til at stille mit blik ind på at se efter det tidligere sagte.

På trods af udfordringerne i at opdage det ubemærkede, finder jeg det vigtigt at gøre forsøget, da denne type af viden måske kan fortælle os om, hvorfor resocialiseringsindsatser i fx Berg Fængsel

ser ud til at lykkes. Jeg forestiller mig, at disse indsigter kan medvirke til refleksioner over, hvordan man *også* kan agere som fagprofessionel i stærkt regulerede strukturer, som fængselsverdenen er.

I flere af interviewene var der udtalelser, som gjorde mig nysgerrig, og ved observationerne ønskede jeg at se på, hvordan de blev ‘gjort’. Derfor var min intention med mine observationer at undersøge, *hvordan* de udførte de høje idealer i praksis. Jeg tager i denne artikel udgangspunkt i undren og nysgerrighed over nedenstående udsagn af skolelederen, udsagn, som i øvrigt stemmer godt overens med udsagn fra fængslets øvrige ansatte:

Vi skal forstærke det, som er positivt, det er vores hovedopgave.

”Så er der nogle, som synes, det er helt utroligt, at vi kan få det til at være sådan en ’vi-følelse’ [mellem de ansatte]. Vi har et fælles mål, men med forskellige opgaver, målet er det samme, men vi har forskellige roller og forskellige opgaver” (...)

”Vi skal forstærke det, som er positivt, det er vores hovedopgave, vi skal løfte alle gode ting, som de [de indsatte] har med sig, og der er masser af det. Vi skal stille krav og have forventninger til, at de gør ting. Jeg forventer, at de laver lektier, jeg forventer, at hvis vi laver en aftale, så forventer jeg, at de skal komme klokken otte om morgenen” (...)

”Når vi lærer de indsatte, at vi ved, hvad de er dømt for, så på en måde, så oplever jeg, at det gør, at de sænker skuldrene, fordi de oplever, at vi behandler dem som mennesker alligevel. Selvom du er pædofil, selvom du har dræbt nogen, altså så kan vi godt joke med dig. Og det gør dem på en måde tryggere. Jeg plejer at sige, at der er vældig meget omsorg i at blive lavet sjov med”. (Interview skoleleder 2017, min oversættelse).

Dette leder mig frem til en problemformulering for denne artikel, hvor jeg overordnet fokuserer på resocialisering. Herunder undersøger jeg, hvordan de ansatte indholdsudfylder de formelle fællesskaber, hvor de har forskellige roller og opgaver, samt hvordan de arbejder med at fokusere på det positive i arbejdet med mennesker, som har begået en forfærdelig forbrydelse. Sidst fokuserer jeg på, hvordan de i praksis anvender kendskabet til de indsatte forbrydelser.

Teoretisk er jeg inspireret af Deleuze og Guattaris forståelser af, hvordan rum struktureres, og hvordan der kan ske forandringer for mennesker (Deleuze & Guattari, 2005; Rosenberg, 2013) Deres begreber giver mig blik for, hvad der umærkeligt sker, og hvordan hierarkier bliver udfordret, og ’noget andet’ sker. Det empiriske arbejde, der ligger til grund for artiklen, er skabt i en fængsels-kontekst, men jeg forestiller mig, at det i nogen grad er generisk, da det handler om, hvordan forandringer skabes i mødet mellem mennesker.

Jeg tager afsæt i, hvordan der skabes resocialisering i Berg Fængsel, det vil sige, hvordan de fagprofessionelle i fængslet arbejder med at skabe forandring for mennesker. Bergs arbejde ligger i forlængelse af de intentioner, der skrives frem i henholdsvis den norske ”Straffegjennemføringslov” (2018) og i Stortingsmeldingen nr. 37 (2008). I sidstnævnte skriver de eksplicit under overskriften ”Rehabilitering”, hvad målet er med den indsatte, når hans dom er afsonet: han er ”stoffri eller har kontroll over sitt stoffbruk, har et passende sted å bo, kan lese, skrive og regne, har en sjanse på arbeidsmarkedet, kan forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig, evner å søke hjelp for problemer som måtte oppstå etter løslatelsen og kan leve uavhengig” (”St.meld. nr. 37 (2008-2009) - regjeringen.no,” n.d.). I Berg Fængsel italesætter de ansatte resocialisering inden for fængslet som ’livsmestring’, ’håndtering af seksuel opstemthed’ og ’rusmestring’. I deres løsladelsestiltag har de også konkrete tiltag på dagsordenen såsom uddannelse, arbejde, bolig etc. jf. Straffegjennemføringsloven og Stortingsmeldingen 37 (Straffegjennemføringsloven, 2002).

Berg Fængsel er et åbent fængsel med 48 indsatte i det sydlige Norge. Fængslets ansatte italesætter selv tydeligt, at Berg er et ’rehabiliteringsfængsel’, men det er ikke formelt anderledes end de øvrige åbne fængsler i Norge. De indsatte er kendetegnet ved, at de er i den afsluttende fase af deres afsoning og har mellem 3 og 8 år tilbage af deres straf, når de ankommer til Berg. Indsatte i Berg har typisk afsonet 8-15 år i et lukket fængsel, før de ankom til Berg. I Norge tilstræbes det at flytte de indsatte fra lukkede fængsler til åbne fængsler for at skabe en gradvis tilbageføring fra fængsel til frihed (Straffegjennemføringsloven, 2002). Der er mulighed for, at de indsatte inden for fængslet kan uddanne sig til fx bilmekaniker eller passe et arbejde eller en læreplads uden for fængslet, mens de stadig afsoner i Berg.

Berg som fællesskab med flere forskellige vi’er

I Berg Fængsel mødte jeg flere fællesskaber. Nogle fællesskaber kan helt konkret forbindes med rum og mødefora, som etableres formelt. Inden for disse formelle og eksplicitte skabte rum blev der imidlertid også implicit italesat fællesskaber, og det er disse implicitte fællesskaber, jeg forsøger at gøre eksplicitte ved at italesætte dem som vi’er. Jeg fandt, at der var mange vi’er på spil, og der kunne fx være flere vi’er på samme møde. Vi’erne vil jeg bruge som analytisk greb til at forstå, hvordan Berg Fængsel praktiserer resocialiseringsarbejde.

Indledningsvis vil jeg rammesætte mine forståelser af fællesskaber og relationer, som er udgangspunktet for de kommende analyser. I et fængsel er der en åbenlys modsætning mellem indsat og

ansat. De ansatte er der frivilligt, de kan, i hvert fald objektivt set, tage ’deres gode tøj og gå’. De indsatte er dømt til afsoning og har ikke samme mulighed for at forlade fængslet. Fængslet er blandt de ansatte formelt hierarkisk opbygget, der er nogle, der har formel beslutningsret over andre. Ud over de formelle hierarkier er der uformelle hierarkier både blandt indsatte og ansatte. Jeg vil i denne artikel fokusere på uformelle hierarkier mellem indsatte og ansatte.

I mine kommende analyser får jeg med Deleuze og Guattaris begreber (Deleuze & Guattari, 2005; Hickey-Moody & Malins, 2007) blik og mulighed for at vise, at disse tilsyneladende modsætninger og åbenlyse strukturer og regler ikke er så åbenlyse, men er til forhandling, og jeg vil vise, hvordan de bliver forhandlet i praksis.

Binaritet, cirkulære og lineære segmentariseringer

Den modsætning, der er mellem indsat og ansat, kan man med Deleuze (Deleuze & Guattari, 2005) karakterisere som en binær modsætning. Vi kender binaritet fra matematikken, hvor det forstås som et ’enten-eller’. Man er enten indsat eller ansat. Men i Deleuzes forståelse er relationer og begreber ikke ’enten-eller’, de er også både-og, da intet, ifølge Deleuze, er statisk eller kun har én fremtrædelsesform. Der er en dominerende forestilling om, at fx mand/kvinde er binære modsætninger. Man er kønsmæssigt karakteriseret som ’enten-eller’, fx i forhold til tildeling af personnummer, man er enten en mand: ulige nummer – eller en kvinde: lige nummer. Kønsdiskurserne har dog i nogen grad ændret sig. Det er muligt at sætte spørgsmålstegn ved køn. Og med Deleuze ville man spørge: Hvad vil det

sige at være kvinde, hvad er forbundet med det? – og på den måde åbne op for, at kønnet ikke er et ’enten-eller’, men et ’både-og’. Tilbage til ansat og indsat vil jeg med det blik, som Deleuze giver mig, vise, at det ikke er så enkelt, at ansat/indsat er et ’enten-eller’, men også et ’både-og’.

Med Deleuzes begreber *cirkulære* og *lineære segmentariseringer* (Deleuze & Guattari, 2005) får jeg blik for, at strukturer og magt ikke er entydige størrelser. Segmentariseringer kan forstås som det, der ’bestemmer og strukturerer’ et rum. Og med rum tænker jeg ikke kun de fysiske rum, men også de relationer, der fungerer i rummene – det, der foregår mellem mennesker. Den *cirkulære* segmentarisering, forstået som det, der får bestemmelsesret på fx et møde, har ikke et egentligt magtcentrum, det vil sige, at magten og bestemmelsesretten ikke følger de formelle strukturer, men opstår umærkeligt i nuet. De *lineære* segmentariseringer knytter sig til, hvordan det tidlige aspekt får betydning for relationerne. Når man har afsonet sin straf, er man færdig med fængslet. Den tidlige horisont får betydning for de relationer, der er i et fængsel – vi skal kun være sammen, så længe som afsoningen af dommen varer – den har et sluttidspunkt (Deleuze & Guattari, 2005; Rosenberg, 2013).

Det, jeg vil vise i de kommende analyser, er, at de indbyggede modsætninger (binariteter), som der kan være mellem indsat/ansat, de forskellige professioner, fængslet/den frie verden, i nogen grad oplødes ved, at der opstår nye fællesskaber, som kan virke fremmende for, at resocialiseringsarbejdet kan lykkes. Og jeg vil også vise, hvordan magtcentrum-

Selvom du er pædofil, selvom du har dræbt nogen, altså **så kan vi godt joke med dig.**

met ikke er entydigt trods en hierarkisk opbygget organisation (cirkulære segmentariseringer), og hvordan afsoningen afsluttes i fængslet, men at tiden efter alligevel har betydning for de valg, der træffes under afsoningstiden (lineære segmentariseringer).

Jeg vil i det følgende inddrage forskellige empiriske eksempler på, hvordan Berg Fængsel håndterer resocialiseringsarbejde. Som tidligere nævnt ser jeg på, hvordan de ansatte indholdsudfylder de formelle fællesskaber, hvor de har forskellige roller og opgaver, samt hvordan de arbejder fokuseret på de indsattes positive sider. Disse umærkelige fællesskaber, der opstår, benævner jeg som *vi'er*, og jeg ser disse *vi'er* som eksempler på, hvordan der skabes relationer i fællesskaberne.

Ansvarsgruppemødet

Jeg mødte et *vi* til *ansvarsgruppemøderne*, som er tværfaglige møder, som afholdes i fængslet, hvor både den indsatte og de personer, som er relevante for den indsatte, deltager.

Møderne har til formål at følge op på den indsattes resocialisering. Der er obligatoriske møder ved indsættelsen og ved afslutningen af afsoningen, og de øvrige møder aftales fra gang til gang, og de afholdes som regel hver anden måned. Deltagerne er typisk socialrådgiveren, en repræsentant fra det sted, hvor den ansatte er beskæftiget, fx køkkenet, autoværkstedet etc., sygeplejen, skolen og den indsattes kontaktbetjent. Der kan også deltage personer fra fx psykiatrien (DPS) eller friomsorgen, hvis det skønnes, at det kan være nyttigt. I Berg Fængsel er det den indsattes kontaktbetjent, der leder møderne og skriver referat. Ansvarsgruppemøderne afsluttes med, at de aftaler, hvornår næste møde skal afholdes. Selve indkaldelsen sørger socialrådgiveren for.

Det empiriske arbejde i de kommende analyser består af mine nedskrevne noter fra et ansvarsgruppemøde. Jeg har taget dette eksempel med, da det illustrerer den måde, hvor de fælles *vi'er* mellem indsatte og ansatte, som jeg har beskrevet, etableres. *Vi'erne* anvendes til noget forskelligt, som det vises i analyserne.

På dette ansvarsgruppemøde deltog rådgiver på skolen, kontaktbetjent, socialrådgiver, leder af landbruget og den indsatte. Socialrådgiveren bød deltagerne te og kaffe, informerede om, at den indsatte havde givet tilsagn til min deltagelse, og fortalte om, hvorfor jeg var der. Før mødet gik i gang, fortalte kontaktbetjenten om sin ferie. Da vi alle var til stede, begyndte kontaktbetjenten at lede mødet ud fra en liste, som anvendes på alle ansvarsgruppemøder. Kontaktbetjenten gennemgik listen nærmest slavisk.

Kontaktbetjent: Hvordan går det?

Indsat: Det går super fint – jeg har søgt læreplads – super fint.

Skolen: Vi er også tilfredse med din indsats, du tager eksamener, og du arbejder.

Indsat: Synes, det er godt at arbejde i landbruget.

Landbruget: Jeg er meget tilfreds med (navn på indsat) – han tager vagter i weekenden og i ferierne – jeg er rigtig glad.

Indsat: Godt at arbejde i weekenderne – det er godt, jeg får mulighed for det – der bliver mere [arbejde], når der er skoleferie.

(...)

Landbruget: Du har været til interview – hvordan gik det?

Indsat: Det ved jeg ikke – jeg har talt med to laboratorier. De spurgte mig, hvorfor jeg ikke havde nogen telefon, og hvorfor jeg sad inde – jeg troede ikke, de ville ringe tilbage, men det gjorde de.

Landbruget: Men du klarede det.

Socialrådgiver: Du er inde i sådan en god udvikling. Første gang jeg så dig, da troede jeg ikke, du ville få et job. Den udvikling, du har været igennem, du kigger en i øjnene og dit håndtryk, det er noget helt andet.

Indsat: Jeg føler forandringerne, jeg har mere selvtillid, det er en god forandring.

Socialrådgiver: Godt, du selv ser forandringerne.

Socialrådgiver: Jeg har tænkt på, hvornår (navn på indsat) selv siger det. (Socialrådgiver kigger dybt på ham).

(...)

Landbruget: Du må starte boligjagten.

Indsat: Jeg ser frem til det – det er gået hurtigt.

Kontaktbetjent: Hvor?

Indsat: Her i området.

Skolen: Du vil ikke flytte tilbage?

Indsat: Nej, jeg vil blive her – her er skolen og læreplads.

Socialrådgiver: Det håber jeg inderligt, at du får, du må ikke give op – hvis du ikke orker mere, så må du sige til, så kan vi hjælpe dig.

(...)

Kontaktbetjent: Har du aftaler med rusmiddelkonsulenterne?

Indsat: Er der ikke noget med rusmestring.

Socialrådgiver: Jo, rusmestring og sindsomstring. De vil tage kontakt til dig, men ikke for tidligt. De vil tale med dig om, hvad du har behov for.

Indsat: Jeg har været rusfri (siger han helt roligt), jeg føler, det går godt. Jeg

har ikke tænkt så meget på rus. Der har været perioder, da jeg var 17-18 år, marihuana og kokain.

Socialrådgiver: Miljø?

Indsat: Ryddet ud – Bedste ven Oslo – det er i det miljø – nu er jeg i uddannelsesmiljø.

Socialrådgiver: Hvad hvis livet bliver vanskeligt, intet job?

Indsat: Hvis jeg ikke har et job, så tænker jeg, at rusen kommer ganske hurtigt.

Socialrådgiver: Godt, du er bevidst om det. Godt, at du taler om det. Vi taler om det, når sommeren går på hæld.

Mødet afsluttes med, at socialrådgiveren finder en dato for næste møde. Og efter mødet afsluttes det med lidt løs snak.

Landbruget: Bare positivt.

Indsat: Det er godt – det er på tide.

Socialrådgiver: Det må føles godt.

Indsat: Ja, det gør det.

Mødet skulle have varet en halv time, men varede en time.

De sidder og snakker om jagt og ferier etc. – mens den indsatte er der. (Feltnoter fra ansvarsgruppemøde 2018).

Det umærkelige

På mødet roser både skolen og landbruget den indsatte for hans deltagelse. Den indsatte giver udtryk for, at han rigtig godt kan lide at arbejde. Skolen vil gerne have, at han kommer der mere, ikke fordi den indsatte mangler viden, men fordi han bidrager til noget godt i hendes skolehverdag-arbejdsliv. Socialrådgiveren bevæger sig ind i den indsattes personlige zone, hun bemærker, at han kigger hende i øjnene og har et godt håndtryk. Den indsatte replicerer på dette, ved at han også har fået mere selvtillid. Socialrådgiveren fortæller, at

hun 'har tænkt på', hvornår den indsatte selv forstod, at det gik ham godt. Socialrådgiveren etablerer et rum, hvor hun anerkender, at det kan være svært for den indsatte, på trods af al den ros han får, og tilbyder sin hjælp. Og hun siger, at *vi* kan hjælpe dig. Dette *vi* er de ansatte, som samarbejder om, at den indsatte ikke kommer tilbage til fængslet.

Samtidig etableres der også *vi'er*, som inkluderer den indsatte. Der etableres et *vi*, der inkluderer fx landbruget og den indsatte, og et *vi*, der består af skolen og den ansatte, så *vi'et* består af os i skolen og os, der arbejder i landbruget. Det er de selv samme ansatte, som indgår i forskellige *vi'er* til samme møde. På ansvarsgruppemødet indbefattede *vi'et* et fællesskab, som også inkluderede den indsatte. Men dette *vi* var struktureret ved, at *nogen* skulle hjælpe *den anden*. Dette *os* og *dem*, som ofte er definerende for relationen mellem indsatte og ansatte, blev ikke en modsætning, men et samarbejde, det blev ikke anvendt til at udgrænse *den anden*, men snarere til et spørgsmål om, hvordan *vi* kan hjælpe dig. Dette med henblik på, at der efter løsladelsen kan blive skabt et nyt *vi*, som er etableret på en distinktion af *os*, der bor her i Norge. Socialrådgiveren siger "de [indsatte] skal jo være vores næste nye gode nabo" (Interview socialrådgiver 2018).

Deleuzes blik

Den binaritet, altså den tosidige modsætning, som en binaritet er, der er mellem indsat og ansat, blev i nogen grad til en 'både-og' eller et 'hverken-eller', da mødet fik karakter af et fælles *vi*. *Vi* skulle sørge for en god løsladelse. Med Deleuzes begreb *cirkulær segmentarisering*, som kan forstås på den måde,

at der i dette møde ikke er et egentligt magtcentrum, opstår der et fællesskab, som i nogen grad ophæver det egentlige magtforhold, der er i et fængsel mellem indsatte og ansatte. På dette møde blev det i nogen grad ophævet og erstattet af et fælles *vi*, hvor alle havde et fælles mål, nemlig at den indsatte fik en god løsladelse i trygge rammer. Mødet kan i sit udgangspunkt karakteriseres som et eksempel på lineær segmentarisering. De lineære segmentariseringer ses, hvor én handling afsluttes, og man indgår i det næste tidsligt set. Det, der tales om på dette møde, er, hvordan opholdet i Berg Fængsel skal afsluttes på en hensigtsmæssig måde, så den indsatte forbliver ude af kriminalitet. Det vil sige, at den hensigtsmæssige løsladelse medfører, at de indsatte og ansatte skal blive *mennesker*, der lever sammen i Norge i tiden efter løsladelsen. På ansvarsgruppemødet mødes den indsatte og de ansatte også som *mennesker*, som skal være i samfundet uden for fængslet, *”de [indsatte] skal jo være vores næste nye gode nabo”* (Interview socialrådgiver 2018).

Disse forskellige *vi'er*, som er på spil i dagligdagen, kan ses som forskellige segmentaritetstyper, hvor der ikke finder en entydig magtbalance sted i dagligdagen. De binære modsætninger, der eksisterer i et fængsel, bliver i nogen grad opløst, og der fremkommer cirkulære segmentariseringer, hvor der ikke er et klart magtcentrum, og de lineære segmentariseringer, hvor fokus er på, at forholdet er fokuseret omkring, at 'du skal være færdig her', bliver ligeledes også i nogen grad opløst ved, at 'vi skal være borgere sammen efter afsoningen'. Disse *vi'er* opløser ikke skellet mellem indsat og ansat, på mødet er det den ind-

satte, der er genstand for interventionen, men det slører i nogen grad skellet.

Jeg vil dog ikke lade mig forblinde – et fængsel er opbygget strengt hierarkisk, men jeg ser muligheder for, at der er sprækker i de hierarkiske lag, som med Deleuzes sprog kan forstås gennem 'segmentaritetstyper'. Det er i disse lag, der kan opstå forandringer – sprækker, hvor forandringerne muliggøres. Disse sprækker ser Deleuze som sprækker, som muliggør forandringer. Deleuze (Deleuze & Guattari, 2005) har et normativt forhold til forandring og ønsker at "frisætte livet". Det frie menneske kan udleve den eksistens, han finder rigtigt, og derved skabe mest mulig glæde. For Deleuze handler det om at tage magten over sit eget liv (Deleuze & Guattari, 2005; Rosenberg, 2013).

I det ovenstående har jeg forsøgt at sætte ord på det umærkelige, der sker – hvordan Berg fængsel også håndterer resocialisering. Med dette håber jeg, at fagprofessionelle får blik for det ubemærkede, det, der umærkeligt sker, og som har stor betydning for både indsatte og ansatte. I det næste vil jeg rette fokus på, hvordan fængslet i praksis anvender kendskabet til de indsattes forbrydelser i resocialiseringsøjemed.

Anger, skyld og skam som metode? Mange af dem, der afsoner i Berg Fængsel, er indsatte på baggrund af en dom for sædelighedsforbrydelse og andre typer af grove forbrydelser, som mord etc. De indsatte har selv anmodet om at komme til Berg Fængsel for at afsoner den sidste del af deres straf. Det er et eftertragtet fængsel forstået som, at de har flere ansøgere end dem, der rent faktisk får lov til at afsoner der. Indsatte i de

lukkede fængsler i Norge anmoder selv om at blive overflyttet, og denne anmodning viderefremmes til Berg Fængsel, først til fængselsinspektøren og senere til socialrådgiverne. På baggrund af fængselsinspektørens første vurderinger foretager en af socialrådgiverne et face-to-face-interview med ansøgeren til Berg Fængsel. I face-to-face-interviewet spørger socialrådgiveren ind til, hvordan den indsatte har det, hvilket netværk han har, hans opvækst, om han har børn, hans rushistorie, skoleforhold, bolig, hans forhold til sin kriminalitet, hans fritidsinteresser, hans økonomi, og hvordan han vil opnå sine mål. Herefter udarbejder socialrådgiveren en opsummering, som drøftes mellem de to socialrådgivere. Jeg deltog som observatør på et møde, hvor de drøftede, hvorvidt en ansøger vil have godt af at være i Berg Fængsel, og om socialrådgiverne mente, at han skulle være der. I deres godkendelseskriterier lægger de vægt på, hvorvidt ansøgeren indrømmer sin forbrydelse eller er modtagelig over for at skulle arbejde med at erkende sin skyld. Det er ikke altafgørende, men et vigtigt emne, som diskuteres.

De indsatte, som ansøger og 'får lov' til at komme til Berg Fængsel, skal have erkendt deres forbrydelse eksplicit eller vise potentiale for at ville arbejde med den. Bliver ansøgerne vurderet positivt, kan de afsoner den sidste del af deres straf i Berg. I denne del vil jeg se på, hvordan de arbejder med de enkelte mennesker i forhold til, som socialrådgiveren udtrykte det, at *”han skal blive min næste nye gode nabo”* (Interview socialrådgiver 2018).

Jeg vil i det følgende referere en hændelse fra Berg Fængsel:

Deres begreber giver mig blik for, hvad der umærkeligt sker, og hvordan hierarkier bliver udfordret, og 'noget andet' sker.

Hændelse fra Berg Fængsel

Jeg var på 'Landbruget', hvor der var små nyfødte lam. Det var en indsat, som viste os rundt – en noget forknytt og genert ung mand, der fortalte, at han var træt, fordi han havde været oppe siden kl. 4 i morges. Han passede nemlig fårene om natten, hvor de kunne risikere at skulle læmme. Han skulle være til stede, hvis moderfåret skulle have hjælp. Han berettede, hvordan ét af fårene ikke kunne læmme selv, og at han så bare, af refleks, stak hænderne ind og fik det lille lam ud, som ville have været dødt uden ham. Han fortalte om det med stolthed.

I en samtale spurgte fængselsinspektøren ind til mine oplevelser i fængslet. Jeg fortalte, at jeg havde mødt denne unge mand på Landbruget, som var så stolt over et lille lam, som var i live takket været ham. Fængselsinspektøren gav udtryk for, at det var godt med ham [den førromtalte indsatte], *”for han [den indsatte] havde været lang tid om at skamme sig – og nu endelig var han begyndt at skamme sig, og det var godt”*. (Feltnoter fra møde med

fængselsinspektøren 2018). Jeg blev ret så påvirket over hans udtalelser, da jeg selv forbinder 'at skamme sig' med noget, omverdenen pålægger. Og dette gav mig lyst til at gå videre med, hvordan begrebet skam kan forstås i en bergsk resocialiseringskontekst.

Med dette eksempel er der for mig at se flere ting på spil. Det ene er, at de indsatte skal erkende deres forbrydelse og påtage sig skylden for det, de har gjort mod andre mennesker, og det andet er, at de skal skamme sig. Skam skal i denne sammenhæng ikke forveksles med den type skam, som samfundet pålægger en, det vil sige, at der er flere typer skam. Når man møder et menneske, som "ikke har skam i livet", forbinder man det med et menneske, som ikke har samvittighed og empati. I mit første spæde arbejde med denne artikel havde jeg direkte fokus på skyld og skam og reflekterede over, hvorvidt det blev brugt som metode i Berg Fængsel. Da jeg mødte en af socialrådgiverne og fortalte hende, at jeg arbejdede på et paper om 'skyld og skam' reagerede hun meget kraftigt og

tog afstand: *”Nej nej nej – det arbejder vi ikke med – det arbejder vi netop med, at de skal væk fra”*. Hun fortsatte: *”Det må være noget sprogligt – norsk/dansk og også på engelsk shame on you ...”* (Feltnoter fra møde med socialrådgiver 2018). Det satte mine refleksioner i gang om, hvordan de ansatte i Berg Fængsel så forstår dét at skulle påtage sig skyld og (ikke!) skamme sig.

I analysen vil jeg inddrage Deleuzes forståelse af forandring, idet det kan bringe os til at forstå, hvordan Berg Fængsel ser arbejdet med forandring for de indsatte. Ifølge Deleuze skal forandring ses som et slags vilkår for tilblivelse. Vi 'er' ikke som mennesker, men vi befinder os i et konstant 'bliver'. Man 'er' ikke forbryder, man har *begået* en kriminel handling (Stagoll, 2010). Mennesket er i en evig tilblivelse. Deleuze beskriver endvidere, at tilblivelser først sker efter en de-individualisering, hvor man i nogen grad flygter fra sig selv. Og først herefter kan man få nye måder at tænke og handle på, man får nye måder at være på i verden – nye måder at blive subjekt

på. Samtidig ser Deleuze også 'at blive' som vores måder at indgå i relationer og forbindelser på, og at det ikke nødvendigvis er styret af forudbestemte koder, der organiserer livet (Roffe, 2007; Rosenberg, 2013). Denne tilgang til tilblivelser indebærer, at mennesket er åbent for forandring og nye tilblivelser, og at det sker i sammenhæng med de relationer og sammenhænge, som man indgår i. De nye tilblivelser fornægter ikke det, man var, men man bliver til noget mere. Ifølge Deleuze er alle subjekter åbne for at blive forskellige fra dem selv (Davies, 2009; Rosenberg, 2013). Tilblivelser skal ikke ses som en lineær proces, og forandring skal ikke ses løsrevet fra, men i sammenhæng med det omkringværende (Roffe, 2007). Tilblivelse er ikke en fase mellem to stadier, forandring skal ikke ses som forskellen mellem start- og sluttidspunktet (Stagoll, 2010).

Med dette blik kan vi skabe dybere forståelse for, hvordan de arbejder med resocialisering i Berg Fængsel. Jeg har i det ovenstående haft fokus på at påtage sig skyld. Berg Fængsel arbejder ud fra en forståelse af, at de ønsker at skabe rammer for, at der kan ske forandring for de indsatte. Fængslet arbejder bevidst med, at de dømt skal påtage sig skylden for den begåede forbrydelse. Og måden, de gør det på, muliggør, at de indsatte bliver de-individualiserede og får mulighed for at skabe nye måder at være subjekter – mennesker – på. Forbrydelsen, de har begået, bliver ikke 'gemt væk', de indsatte ved fra den første samtale, at de ansatte kender til deres dom, handlinger etc. I og med at det er noget, der bliver italesat, bliver det til en handling, og det tages væk fra dem som mennesker. De er ikke seksualforbrydere – de har begået en (forfærdelig) handling, og når det 'kun'

er en handling og ikke en fast del af det at være dem, bliver det også muligt at forandre sig – at blive menneske på en ny måde, som en der ikke gør sådan noget. Når fængslet så samtidig stiller mestringsarenaer i form af fællesskaber op for de indsatte, muliggøres det også at skabe nye tilblivelser. Samtidig arbejder Berg Fængsel med, at forandring ikke foregår i stadier og heller ikke er lineær. Dette bevirker, at de er åbne for at finde det særegne som en måde at skabe arenaer for nye tilblivelser. Hvis vi dvæler ved skammen, den, som fængselsinspektøren var glad for at se hos den unge gut på landbruget, så anvender han den som en slags "nøgle" (Interview fængselsinspektøren 2017) til de-individualiseringen, idet skam er en ubehagelig følelse, som kan skabe forandring, da det er et ubehag, som man vil væk fra. Det er nærliggende at forholde sig kritisk over for, at de ansatte vil lave de indsatte om som mennesker og ikke bare accepterer, at de skal afsone deres straf. Jeg er i tvivl om, hvad der sker. Lærer de ansatte de indsatte at leve som dem, de er, som dem, der har begået en forfærdelig handling og gennem konfrontationen med deres handlinger og adfærd finder en vej, som gør, at de kan blive naboer? De forsøger at finde de indsatte mestringsarenaer, og "nøglerne" kan være en metode til at forandre sig til, at jeg er ikke en forbryder, jeg har 'bare' begået en kriminel handling.

Opsummering

I artiklen har jeg analyseret en del af Berg Fængsels resocialiseringsarbejde. Jeg har anvendt et analytisk greb ved at forsøge at sætte ord på noget af det, der sker ubemærket i Berg Fængsel. Jeg har fokuseret på møder mellem indsatte og ansatte, og hvordan de ansatte italesætter og gør resocialiseringsarbejde.

Mit ærinde var at skabe refleksioner over, hvilke betydninger det, 'som bare sker', har for fx resocialiseringsarbejdet. Min drivkraft var, at jeg ville se, hvordan de *gør* det resocialiseringsarbejde, som de fortæller i interviews, at de *gør*. I mine studier kan jeg se, at de uformelle fællesskaber, det, som jeg kalder *vi-er*, der etableres, har stor betydning for både indsatte og ansatte. I disse *vi'er* fokuseres der på de positive sider, de indsatte har. De indsatte oplever sig set og hørt, og de ansatte beretter om arbejdsglæde og følelsen af at kunne gøre en forskel i deres arbejde. Selvom der er et modsætningsforhold mellem at være ansat og indsat, så 'sløres' modsætningsforholdet i nogen grad, da der opstår fællesskaber, der fokuserer på, hvordan indsat og ansat på længere sigt kan blive borgere sammen uden for fængslet efter løsladelsen.

Den eksplicitte italesættelse af den forbrydelse, som de indsatte har begået, og de ansattes bevidste arbejde med de indsatte 'kriminalitetsopfattelse' synes ligeledes at have stor betydning for de indsatte. Det virker, som om de indsatte både kan leve med skylden og lægge den fra sig på en måde, så de kan komme ud i samfundet igen på trods af en dom for en stigmatiserende forbrydelse.

REFERENCER

Bundgaard, H., Mogensen, H.O. & Rubow, H. (eds.) (2018). *Antropologiske projekter: en grundbog*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Davies, B. (2009). Difference and Differentiation. In B. Davies & S. Gannon (eds.), *Pedagogical Encounters* (pp. 17-30). Peter Lang New York.

Deleuze, G. & Guattari, F. (2005). *Tusind plateauer: Kapitalisme og skizofreni* (1. udgave). København: Det Kongelige Danske Kunstakademis Billedkunstskoler.

Den danske kodeks for integritet i forskning. (2014). Retrieved from www.ufm.dk.

Hastrup, K. (ed.) (2003). *Ind i verden: en grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.

Hickey-Moody, A. & Malins, P. (2007). Introduction: Gilles Deleuze and Four Movements in Social Thought. In A. Hickey-Moody & P. Malins (eds.), *Deleuzian Encounters – Studies in Contemporary Social Issues* (pp. 1-27). Palgrave Macmillan.

Roffe, J. (2007). The Revolutionary Dividual. In A. Hickey-Moody & P. Malins (eds.), *The Deleuzian Encounters – Studies in Contemporary Social Issues* (pp. 40-50).

NOTER

¹ Artiklen har været til gennemsyn hos fængselsinspektøren og de to socialrådgivere, med henblik på at 'realitetstjekke'.

² Det empiriske arbejde, herunder 24 interviews, observationer og sagsdokumenter fra interviews med ansøgere, referater fra ansvarsgruppemøder etc., som jeg bygger mine analyser på, er skabt af fire forskere fra Professionshøjskolen Absalon: Søren Walther Nielsen, Marie Kirstejn Aakjær, Tine Murphy og undertegnede gennem i alt 8 måneders feltarbejde. Vi er det danske team i et internationalt forskningsprojekt finansieret gennem EU Co-lab "Research and Innovation Staff Exchange (RISE) Call: H2020-MSCA-RISE-2016". Projektets deltagere er fra hhv. Norge, Finland, England, Schweiz, Holland og Danmark. Projektet er et forskningsprojekt, der bygger på staff-exchange, hvor der sker udveksling mellem akademia og praksis, og det danske team har fokuseret på Berg Fængsel, hvor vi

Rosenberg, C. (2013). *SydhavnsCompagniet - Tilblivelser, relationer og muligheder i stribede og glatte rum*. Forskerskolen for Livslang Læring, Roskilde Universitet.

St.meld. nr. 37 (2008-2009) - regjeringen.no. (n.d.). Retrieved November 4, 2019, from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-37-2008-2009/id560159/>.

Stagoll, C. (2010). Becoming. In A. Parr (ed.), *The Deleuze Dictionary* (pp. 25-27, 74-76).

Straffegjennomføringsloven. (2002). *LOV-2001-05-18-21 Lov om gjennomføring av straff mv*. Norge: Justis- og beredskapsdepartementet.

Empiri

(Interview skoleleder 2017)

(Interview socialrådgiver 2018)

(Interview fængselsinspektøren 2017)

(Feltnoter fra møde med socialrådgiver 2018)

(Feltnoter fra møde med fængselsinspektøren 2018)

(Feltnoter fra ansvarsgruppemøde 2018)

som akademia forskede i Berg Fængsels hverdagsliv og organisatoriske opbygning. I dette arbejde har vi fulgt principperne for integritet i forskningen (Den danske kodeks for integritet i forskning, 2014), og vi lagde vægt på ærlighed, gennemsigtighed og ansvarlighed i mødet og i behandlingen af empirien, som er skabt i fængslet, ligesom vi har indhentet samtykke fra både indsatte og ansatte.

³ Jeg har i samråd med Berg Fængsel ikke anonymiseret selve fængslet. Jeg har dog 'sløret' de enkelte deltagere, så de ikke nævnes med navn.

⁴ Jeg anvender det norske ord 'rus', idet det dækker over både det at føle lyst til alkohol/stoffer og misbrug og afhængighed, og 'rusmestringen' tager hånd om alle aspekterne. Det samme gør sig i øvrigt gældende for 'sindsmestring', da det både handler om vredeshåndtering, kognitiv behandling etc.